

OBITUARI

Mor Teresa Pàmies, l'última veu de l'exili

L'autora de 'Quan érem capitans' va guanyar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes

L'escriptora Teresa Pàmies, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, va morir ahir a Granada als 92 anys. L'autora de *Quan érem capitans* era l'última veu de la literatura de la guerra i l'exili.

XAVIER CERVANTES

BARCELONA. Teresa Pàmies, com tanta altra gent de la seva generació, va patir en primera persona la successió de barbàries que van definir el segle XX. La guerra, l'exili i el mirall deformant de les ideologies van marcar tant la seva vida com la seva obra literària, reconeguda amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 2001. Pàmies va ser la segona dona a rebre el premi, després de Mercè Rodoreda. La seva experiència vital i els seus llibres també reflecteixen una part molt significativa de la història del país. "Sóc una cronista del meu temps", va dir el 1975. Ho va ser pràcticament fins al final. Teresa Pàmies va morir ahir a Granada, a casa del seu fill Antonio. Tenia 92 anys.

Nascuda a Balaguer el 8 d'octubre del 1919, només tenia 16 anys quan Franco va fer trontollar la República. Era filla "del roig del poble", el militant comunista Tomàs Pàmies. "A mi em va fer comunista el meu pare", explicava. Pocs mesos després, a Lleida, ja formava part de les Joventuts Socialistes Unificades de

Catalunya (JSUC), l'organització juvenil del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Allà va compartir joventut i compromís polític amb qui seria el seu marit, Gregorio López Raimundo, mort el 17 de novembre del 2007. Eren temps de militància i lluita en dos fronts, el militar i l'ideològic, quan la força de la doctrina s'imposava al diàleg.

Aquells primers anys els va recordar el 1974 en el llibre *Quan érem capitans*. Entre els records, hi ha la fundació de l'Aliança Nacional de la Dona Jove, el 1937, i els seus primers escrits publicats a la revista *Juliol*. Com a membre del comitè executiu de les JSUC, el 1938 va participar en el Congrés Mundial de la Joventut per la Pau celebrat als Estats Units i va formar part d'una gira de propaganda per convèncer el govern nord-americà que ajudés la República. Sense fortuna.

La dona als camps de refugiats

"Les mares amb infants petits eren les més exposades, les que carregaven amb tot el pes de l'exili. Jo encara no era mare i no podia entendre-ho, però anys després, amb fills nascuts per aquests mons de Déu, he pensat moltes vegades en les mares de l'exode, i encara les he admirat més". Aquestes paraules ressonen a *Quan érem capitans*. Pàmies parla de la misèria de l'exili al camp de refugiats de Magnac-Laval, on va anar

LA DONA I LA LITERATURA
Teresa Pàmies l'any 2001, quan va guanyar el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Va ser la segona dona que el va rebre. TONI ALBIR / EFE

a parar després de la caiguda de Barcelona, el gener del 1939. Ella, que havia sospitat del feminisme perquè "debilitava la lluita obrera", va tenir consciència del que significava ser dona, no només en temps de guerra. L'exili va ser la segona gran experiència, i el motor de bona part de la seva producció literària, sobretot a *Quan érem refugiats* (1975), *Gent del meu exili* (1975) i *Aventura mexicana del noi Pau Rísipa* (1982).

Del camp de refugiats va passar a París. Pàmies i López Raimundo van aconseguir fugir. Primer a la República Dominicana i després a Cuba i a Mèxic, on va assistir a cursos de periodisme a la Universitat Femenina. El 1947, mentre el seu marit tornava a Barcelona per treballar en la clandestinitat -va ser empresonat del 1951 al 1954-, ella es va instal·lar a Belgrad, fins que les discrepàncies entre Moscou i el règim de Tito la van dur a Txecoslovàquia.

Pàmies va fixar la residència a París, amb López Raimundo anant i venint com a dirigent del PSUC en la clandestinitat. Mentre tenia cura dels fills, entre ells l'escriptor Sergi Pàmies, va col·laborar en les revistes *Oriflama* i *Serra d'Or*. El 1967 va guanyar un premi als Jocs Florals celebrats a Marsella. Tres anys després, *Testament a Praga*, escrit amb

el seu pare, va rebre el premi Josep Pla. Va ser el punt final a l'exili físic. Pàmies va tornar a Barcelona el 1971. Tenia 52 anys i va començar a dedicar-se amb intensitat a la literatura. Va publicar una trentena llarga de llibres, entre novel·les, assaigs, poemaris, cròniques de viatges, reculls de col·laboracions periodístiques i la biografia de Dolores Ibárruri, *la Passionària*.

Va col·laborar al diari *Avui* des del 1976 fins al 2009, quan ja tenia 90 anys. També va participar a *El matí de Catalunya Ràdio* amb la secció *Coses de la vida a ritme de bolero*, en què il·lustrava notícies d'actualitat amb un bolero.

Amor clandestí

El testimoni literari de Pàmies va ser essencial en els primers anys de la democràcia. Representava el record de tot el que havien escapat la guerra i l'exili, al país i a ella com a dona. En aquest sentit, és especialment significativa la novel·la *Amor clandestí* (1975). Hi explica, des de la ficció, la història d'una dona de 52 anys que torna de l'exili amb els fills per retrobar-se amb el seu marit, que viu en la clandestinitat. El 2008, un any després de la mort de López Raimundo, Pàmies li va dedicar *Informe al difunt*. —

L'escriptora amb el seu marit, Gregorio López Raimundo, el 30 d'abril del 2005, quan va ser nomenat fill predilecte de Tauste. JULIÁN MARTÍN / EFE

LA DONA I LA GUERRA
L'expresident Tarradellas saluda Pàmies en un acte del PSUC dedicat a la Passionària. Al fons, Montserrat Roig i Maria Aurèlia Capmany. EFE

Compromís, coratge, exigència i humilitat

“Li devem la vindicació dels que van perdre la guerra”, destaca el conseller Mascarell

L.S.

BARCELONA. Amb la mort de Teresa Pàmies s'apaga l'última veu de la literatura testimonial del segle passat. El seu compromís i fermesa són els trets que més destaquen polítics i escriptors, les dues cares que marquen la seva figura.

Artur Mas

“És un dels fils que lliga un país que va estar a punt de trencar-se”
“La seva vida va estar marcada per una actitud de resistència davant de la dictadura franquista i la situació de desigualtat de la dona. Va tirar endavant en situacions molts adverses. Els que la coneixien saben quina era la seva entrega en tot el que empenia, fos en la vida familiar, personal i professional, i de la gran exigència que tenia en ella mateixa en tots els àmbits”.

Ferran Mascarell

“Literatura al servei d'unes idees per transformar la realitat”
“Era una dona de fortes conviccions, lluitadora. Sempre va ser fidel a les seves idees de llibertat i justícia social. Li devem la vindicació dels que van perdre la guerra i van viure una duríssima postguerra. Va ser reconeguda des del punt de vista popular: la gent ha admirat el seu caràcter ferm”.

Santiago Carrillo

“Intel·ligent, es va anar fent una cultura autodidacta”
“Era una dona de gran caràcter, molt lluitadora, intel·ligent, i es va anar fent una àmplia cultura autodidacta que li permetia tractar molts temes amb domini. De jove ja era una noia molt valenta, en aquells dies de la Guerra Civil”.

Patricia Gabancho

“Va ser tossudament fidel al comunisme, sense desviar-se'n”
“És part d'una generació castigada, perquè li va tocar la guerra, que va condicionar tota la seva vida, amb exili i clandestinitat inclosa. Això dóna el tret fonamental de la Tere-

sa, que és el compromís amb el comunisme. Hi va ser tossudament fidel, fins al punt de no desviar-se'n ni tan sols per adaptar-se als temps post-Franco. La literatura és part d'això: volia deixar testimoni. Catalunya li era una cosa donada, natural; no era el seu tema. Tinc la sensació que va viure poc com a dona. Era molt circumspecta, ensenyava poc el sentit de l'humor, com si fos molt exigent amb ella mateixa. Endevinaves que hi havia en ella un gran potencial de vida no viscuda”

Maria Barbal

“Va escriure en funció de les necessitats de l'època”
“Era una persona molt directa, senzilla, bastant radical i alhora molt humil. Tenia molta energia i les idees molt clares. Els últims articles que guardo d'ella són sobre l'associació de les Dones del 36. Com la Maria Aurèlia Capmany, amb les seves diferències, per força van ser persones que van escriure en funció de les necessitats de l'època i han cobert un espai molt important que probablement no devia ser gaire còmode”

Isabel-Clara Simó

“Es feia escoltar. La seva opinió era la del sentit comú”
“Va ser una dona plena de coratge, una escriptora compromesa i una gran persona. Anàvem per camins diferents, ella era comunista i no era nacionalista, però compartíem moltes coses com a persones d'esquerra. He estat lectora seva i sempre l'he admirada. Quan vam coincidir al *Diari de Barcelona*, la seva opinió sempre era la del sentit comú”.

Isabel Martí

“Les dones més fortes són les dones de la guerra”
“Era forta, franca, sincera, independent i alhora respectuosa. A l'últim llibre –diu l'editora de La Campana–, *Informe del difunt*, demostra ironia, independència i un amor immens. Fins al 2009 va fer l'article a l'*Avui* i fins quasi l'últim dia ha estat escrivint. Ahir a la nit la llegia”.

Una vera capitana

Anàlisi

MARTA PESSARRODONA
ESCRITORA

El 1936 Teresa Pàmies tenia setze anys. Una obvietat que en el seu cas, però, com en tants d'altres, defineix tota una vida. O així m'ho sembla. Un pensament que em sura ara davant de la seva mort. ¿Hauria estat una escriptora aquella jove neta de Balaguer, ufana, instal·lada a la plaça de Catalunya en els anys de la Guerra Civil Espanyola, sense aquella circumstància tan terrible? Amb la guerra, crec, va començar a escriure –*Estem en guerra* és precisament el volum que aplega la seva producció de 1936-1939; un volum curiós, publicat al 2005 per Cossetània–. En qualsevol cas, la seva producció literària està marcada per aquella guerra. I per l'exili que se'n va derivar, així com pel seu retorn compartint tinta amb el seu pare, les persones que creien en “l'únic camí”, com va escriure memorialísticament la seva estimada Pas-

Militància
Junt amb Frederica Montseny va conèixer la presó, també a l'exili

sionària. No cal dir quin era aquell “únic camí”.

La vegada que més estona vaig compartir amb Teresa Pàmies va ser a propòsit de la presentació de l'obra de Dolores Ibárruri *El único camino* (1979), a Barcelona. La Passionària no hi va assistir (com tampoc no va voler assistir a la presentació a Madrid, per cert). La va representar, però, la seva secretària, Irene Falcón, i vam compartir taula doblement amb Montserrat Roig. Dic doblement perquè se'n va seguir un sopar en el curs del qual em va venir a dir, més o menys, que jo no era tan ximple com semblava. Li havia explicat que no m'havia rentat la cara després dels dos petons que la Passionària m'havia gentilment fet a Madrid! Recordo una certa contenció de la Montserrat Roig. Aquell dia, certament, Teresa Pàmies em va semblar i em sembla una vera capitana. No es pot oblidar que, juntament amb Frederica Montseny, Pàmies va conèixer la presó, també a l'exili. Un fet que m'impresiona tant o més que els boleros que tant li agradaven, una passió que compartíem.

La guerra, la clandestinitat, l'exili, que van marcar la seva vida, juntament amb el seu marit, van ser objecte dels llibres més celebrats. ARA